

پژوهش پرستاری

دوره هشتم شماره ۲۸ بهار ۱۳۹۲ - شماره استاندارد بین المللی: ۷۰۱۲-۱۷۳۵

- ۱ مضامین اخلاقی پرستاری در شاهنامه
سید رضا مظلوم - امیرحسین میرحقی
- ۹ ضرورت تفویض اختیار تجویز دارو به پرستاران ایرانی: یک مطالعه کیفی
محسن فاصله جهرمی - مرضیه معطری
- ۱۹ بررسی مقایسه‌ای بیماری‌های قلبی و عروقی در خانم‌های دارای سابقه مصرف قرص‌های جلوگیری از بارداری و بدون سابقه مصرف قرص در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی شیراز
مرضیه اکبرزاده - نسرين شریفی
- ۲۹ بررسی مقایسه‌ای میزان افسردگی در پرستاران نوبت کاری بیمارستان‌های آموزشی دانشگاه علوم پزشکی کردستان
شهریار محمودی - کامبیز ذهنی
- ۳۹ تأثیر آموزش بر آگاهی و نگرش بیماران بستری در بخش‌های مراقبت ویژه در مورد عوامل خطر آفرین بیماری‌های قلبی - عروقی
جمیل صادقی‌فر - فخرالدین تقی‌نژاد - حمید تقی‌نژاد - عیسی خدادادی - سید میثم موسوی
- ۴۹ مقایسه مهارت خلاقیت در دانشجویان سال اول تا چهارم کارشناسی پرستاری
زینب مشیرآبادی - نعیمه سیدفاطمی - لیلی بریم‌نژاد - حمید حقانی - مهین یزدانی‌زنوز
- ۵۸ ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری: یک مطالعه کیفی
داود حکمت‌پو - فرزانه جهانی - نازی نجات
- ۶۸ ارتباط بین تیپ شخصیتی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته پرستاری دانشگاه علوم پزشکی قزوین
اعظم قربانی - کبری نوروزی - حسن جهانی هاشمی - محمدابراهیم ساریچلو - فرزانه فلاحت پیشه

به نام خداوند جان و خرد
مجله پژوهش پرستاری
فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن علمی پرستاری ایران
دوره هشتم - شماره ۲۸ - بهار ۱۳۹۲

- صاحب امتیاز: انجمن علمی پرستاری ایران
- مدیر مسؤول: دکتر علیرضا نیکبخت نصرآبادی
- سردبیر: دکتر زهره پارسا یکتا
- معاون سردبیر: افسانه صدوقی اصل
- شماره پروانه انتشار: ۱۲۴/۲۶۱۵ مورخ ۸۵/۵/۱۸
- شماره بین‌المللی منبع: ۷۰۱۲-۱۷۳۵
- شماره بین‌المللی نشریه الکترونیکی: e-ISSN ۱۷۳۵-۹۰۷۴

• **شورای نویسندگان (به ترتیب حروف الفبا):**

- دکتر فضل ا... احمدی، استاد دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر فاطمه الحانی، دانشیار دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر زهره پارسا یکتا، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر مهرنوش بازارگادی، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
- دکتر حمیدرضا خانکه، استادیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- دکتر مهدی رهگذر، استادیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- دکتر سادات سیدباقر مداح، استادیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- دکتر نعیمه سید فاطمی، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر عباس عبادی، استادیار دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله
- دکتر مسعود فلاحی خشکناپ، دانشیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- دکتر علی محمدپور، استادیار دانشگاه علوم پزشکی گناباد
- دکتر عیسی محمدی، دانشیار دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر ندا مهرداد، استادیار دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر علیرضا نیکبخت نصرآبادی، استاد دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر فریده یغمایی، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
- دکتر رضا نگارنده، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تهران

• **ویراستار انگلیسی: دکتر منیر مظاهری**

• **ویراستار فارسی: دکتر زهره پارسا یکتا**

• **حروفچینی و صفحه‌آرایی: فرشته حیدری**

• **طراح جلد: اصغر سورانی**

• **ناشر: انجمن علمی پرستاری ایران**

• **نشانی: تهران - میدان توحید - دانشکده پرستاری و مامایی تهران**

• **کدپستی: ۱۴۱۹۷۳۳۱۷۱، صندوق پستی: ۱۴۱۹۵/۳۹۸، تلفن و نمابر: ۶۶۵۹۲۵۳۵**

E-mail: info@ijnr.ir , **Website:** www.ijnr.ir

این مجله در Google Scholar و Iran Medex و Magiran و SID و ISC نمایه می‌شود

مضامین اخلاقی پرستاری در شاهنامه

سید رضا مظلوم^۱، امیرحسین میرحقی^۲

چکیده

مقدمه: فرهنگ زیربنای اخلاق جامعه را شکل می‌دهد و اخلاق پاسخی برای چرایی رفتار فراهم می‌کند. در علم پرستاری، اخلاق تعاملات پرستاری را معنادار می‌سازد. شاهنامه فردوسی شاهد معتبری برای ارزش‌ها و باورها و فرهنگ مردم ایران است. هدف از این مطالعه، انتزاع مفاهیم اخلاقی پرستاری از شاهنامه فردوسی می‌باشد.

روش: این مطالعه از نوع تحلیل محتوی (Content Analysis) با رویکرد کیفی و شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها با رویکرد استقرایی بود. ابیات شاهنامه چاپ مسکو از نظر واژه «پرستار»، «پرستنده» و «پرستندگان» مورد جستجو قرار گرفتند. کلیه داستان‌هایی که کلمات مورد نظر در یک یا چند بیت آن‌ها وجود داشت همراه با نسخه منشور آن، نوشته دکتر عطاری مطالعه گردید. مقبولیت و عینیت داده‌ها با مرور و بررسی مجدد و بازبینی محقق همکار به طور مکرر حاصل شد. داده‌های کیفی مشتمل بر کلمات به دست آمده به صورت استقرایی، طبقه‌بندی مفهومی شدند.

یافته‌ها: واژه «پرستار»، ۲۳۵ واژه «پرستنده» و ۵۴ واژه «پرستندگان» در جستجو شاهنامه یافت شد. ۲۳ مورد واژه پرستار، ۶ مورد واژه پرستندگان در ارتباط با مضامین اخلاقی پرستاری بود. نتیجه تحقیق دربردارنده سه درون‌مایه مسؤولیت‌پذیری (هوشیاری و رازداری)، تعامل هیجانی (همدردی) و تعامل ارزشی (احترام و سودرسانی) است.

نتیجه‌گیری: مفاهیم اخلاقی نوین پرستاری با مفاهیم اخلاقی پرستاری در شاهنامه هماهنگی دارد. توجه به نقش تاریخی پرستاران با وضوح ارزش‌ها، می‌تواند زمینه‌ساز توسعه اخلاقی و پشتوانه‌ای غنی برای هدایت عملکرد پرستاری قرار گیرد. اخلاق فضیلت‌گرا با پشتوانه‌ای تاریخی که تا به حال نیز جریان دارد مبنای مناسبی برای تربیت اخلاقی پرستاران می‌باشد.

کلید واژه‌ها: اخلاق پرستاری، رویکرد فضیلت‌گرا، شاهنامه فردوسی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۰/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۸/۱

۱ - دکترای تخصصی پرستاری و عضو هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران
۲ - دانشجوی دکترای تخصصی پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسؤول)
پست الکترونیکی: mirhaghia@mums.ac.ir

مقدمه

اخلاق (ethics) نظامی از هنجارها برای انگیزش بخشی، تعیین و توجیه اعمالی است که برای رسیدن به اهداف بنیادین فرد، گروه و یا جامعه حیاتی است. اخلاق زیستی در رابطه با تعامل بین بیمار و کارکنان مراقبت سلامت است و به این نکته می‌پردازد که چه باید انجام شود تا زندگی انسان آسیب کمتر و رفاه بیشتر را تجربه کند (۱). رایج‌ترین معنای اصطلاحی اخلاق در میان اندیشمندان اسلامی عبارت است از: صفات و ویژگی‌های پایدار در نفس که موجب می‌شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به طور خودجوش و بدون نیاز به تفکر و تأمل، از انسان صادر شود. اخلاق توصیفی به توصیف و معرفی اخلاقیات افراد، گروه‌ها و جوامع مختلف می‌پردازد و هدف آن صرفاً آشنایی با نوع رفتار اخلاقی فرد یا جامعه‌ای خاص است (۲). بررسی صفات اخلاقی افراد می‌تواند زمینه‌ای برای وضوح ارزش‌های اخلاقی پدید آورد.

فرهنگ به الگوهای سبک زندگی، ارزش‌ها، عقاید، هنجارها، شاخص‌ها و رفتارهای افراد، گروه‌ها و انجمن‌ها که از طریق آن یادگیری، به اشتراک گذاشته و به نسل بعد منتقل می‌شوند (۱). شاهنامه مجموعه کاملی از ارزش‌ها و باورها و شناسنامه فرهنگی ایران است (۳). اخلاقیات به عملکردهای انسان معنی می‌دهند (۴) و معنی بخشی به عمل پرستاری نیاز به تضمین سهم فرهنگ در مراقبت دارد (۱). شاهنامه فردوسی نماینده معتبری از فرهنگ ایرانی برای بررسی اخلاقی و هنجاری می‌باشد.

ابوالقاسم فردوسی، شاعر ایرانی خالق شاهنامه است. شاهنامه ماحصل برگرداندن متون تاریخی به نظم است (۵). حضور پرستار در شاهنامه در مراقبت از افرادی که دارای طبقات اجتماعی بالا می‌باشند معنی می‌یابد که لزوماً بیمار هم نیستند. از این رو پرستار به واسطه نزدیکی که با این افراد داشته، دارای ویژگی‌هایی بوده که او را شایسته این حضور می‌کرده است و با طبقه غلامان و کنیزان که پرستنده (گان) نامیده می‌شدند متمایز می‌کرده است. فردوسی در بعضی از ابیات نیز، از پرستندگان به عنوان جمع پرستار استفاده کرده است.

اخلاق شاهنامه اخلاقی فضیلت‌گرا است. اخلاق مسلط به جامعه ایران در آن قرن‌ها همان‌طور که از آثار ابن‌مسکویه و خواجه نصیرالدین توسی نیز بر می‌آید

اخلاقی فضیلت‌گرا است که ریشه در مکتب واقع‌گرایانه ارسطو دارد. در این رویکرد اخلاقی، این افراد هستند که با منش اخلاقی خود رفتارها را هدایت می‌کنند تا این که بر اصول اخلاقی تکیه کنند (۶). از این رو شاهنامه در پی پاسخ به این پرسش بوده است که چگونه انسانی باید بشویم؟ و پاسخ این پرسش را فردوسی با ارایه الگوهای اخلاقی به ما ارایه می‌دهد (۷).

Scott می‌گوید با توجه به پیچیدگی‌هایی که در تعاملات و موقعیت‌های بالینی وجود دارد اخلاق فضیلت‌گرا برای حمایت از تصمیم‌گیری‌ها رویکرد مناسبی است. به کارگیری اصول اخلاقی در مواجهه به موقعیت‌ها، این مسأله را تا حد یک مسأله ریاضی تنزل می‌دهد چرا که عوامل متعددی در زمینه این تصمیم‌گیری وجود دارند که لازم است به آن‌ها نیز توجه شود. از این رو معتقد است که تئوری فضیلت‌گرا ارسطو بینش مناسبی برای افرادی که در حوزه سلامت مشغول هستند ببار می‌آورد و رویکرد مناسبی برای توسعه اخلاقی است (۸).

پرستاری حرفه‌ای است که عمیقاً در باورها و ارزش‌های فردی و اجتماعی ریشه دارد (۹). عملکرد اخلاقی یکی از پایه‌های بنیادین مراقبت با کیفیت به مددجویان است. از این رو می‌بایست ارزش‌های مشترکی عمل پرستاری را هدایت کند تا بسترساز تعهد آن‌ها به حرفه پرستاری باشد. با توجه به تنوع عقاید، نگرش‌ها و شرایط در فرهنگ‌های مختلف، بازتعریف کدهای اخلاقی به تناسب ارزش‌های اجتماعی در جوامع گوناگون ضروری به نظر می‌رسد. بسیار شایسته است که کدهای اخلاقی پرستاری به تناسب فرهنگ ایرانی شناسایی و معرفی گردند.

نتایج مطالعه مضامین اخلاقی در سبک زندگی حرفه‌ای پرستاران در ایران نشان داد که اخلاق در سبک زندگی پرستاران محوریت داشته و تعدیل‌کننده بروز رفتارهایی است که بیماران آسیب نبینند. اگرچه تعابیر متفاوت در مورد بعضی تم‌های اخلاقی وجود دارد اما به طور کلی سبک زندگی پرستاران در اصول اخلاقی با مضامینی چون مسؤولیت‌پذیری، روابط عاطفی - روانی، معیارهای ارزشی - اخلاقی، تقابل کار - زندگی، تصمیم‌گیری، عدالت و انصاف عجین است و جوهره آن اعتقاد به خداوند می‌باشد. این مطالعه بر این عقیده بود که مضامین اخلاقی پرستاری می‌بایست مبتنی بر نیازها و

تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بدین صورت که واژه‌ها با نرم‌افزار درج (Dorj) جستجو شدند. سپس ابیات حاوی نتایج جستجو، در نرم‌افزار کلمه (MS Word 2007) وارد شدند. با مراجعه به داستان هر بیت و زمینه آن، کدهای اولیه ابیات استخراج و طبقه‌بندی شدند. فرآیند جمع‌آوری اطلاعات دو ماه طول کشید.

این مطالعه، در زمینه سبک اخلاقی پرستاران در شاهنامه به صورت تحلیل محتوی (content analysis) انجام شد. تحلیل محتوی برای تفسیر ذهنی داده‌های متن به صورت فرآیند نظام‌مند طبقه‌بندی در گذاری و شناخت الگوها می‌باشد. این تجزیه و تحلیل تجربی و کنترل شده است و با توجه به مضمون متن تا معانی بنیادین با ثبات حاصل شود صورت می‌گیرد.

شیوه تجزیه و تحلیل

تحلیل محتوی بعد از جمع‌آوری اطلاعات صورت گرفت. معنای ابیاتی که دارای واژه پرستار، پرستنده و پرستندگان بود با توجه به زمینه داستانی که بیت در آن قرار داشت و نسخه منثور شاهنامه (نوشته دکتر عباس عطاری کرمانی) تعیین گردید. ابیاتی که دارای واژه پرستار بودند یا ابیاتی که واژه پرستنده یا پرستندگان در ارتباط با پرستار به کار رفته بودند گزینش شدند تا واحدهای معنی شکل بگیرند. طبقات با توجه به متن ابیات به صورت استقرایی شکل گرفتند. از معانی ابیات ایده‌های کلی دریافت شد و سپس واحدهای معنی از ابیات به صورت کدهای اولیه انتزاع شد. با بازخوانی مکرر اطمینان حاصل شد که تمامی کدهای مربوط به اخلاق پرستار از معانی ابیات استخراج شده است. کدها با انتزاع و بازتاب به سطوح بالاتر در طبقات منتقل شدند. در نهایت برای پرهیز از شخصی شدن و پراکندگی تفاسیر تمامی ابیات به یکباره با تم‌های به دست آمده مقابله شد تا رویکردهای منظم و پیوسته در تفسیر ابیات تقویت شود و توافق بین پژوهشگران بهبود یابد. طبقات انتزاع یافته به تم‌ها منتقل شدند.

اعتبار (Credibility) یا صحت داده‌ها از چند طریق دنبال شد. معنای ابیات با نسخه منثور آن مقابله شد تا معنای صحیح آن مدنظر باشد؛ معانی ابیات در شاهنامه با توجه به مضمون آن استخراج گردید و استفاده‌های دیگری که از واژه‌های ابیات در سایر داستان‌ها صورت گرفته بود نیز مورد توجه قرار گرفت. اطمینان‌پذیری

شرایط خاص این حرفه با تحقیقات کیفی، و متکی بر زمینه کاری، اعتقادی و اجتماعی آنان استخراج گردد (۱۰). مضامین اخلاقی به دست آمده در این تحقیق مانند صداقت، عدالت، انصاف و مسؤولیت‌پذیری می‌تواند حاکی از این باشد که فضیلت‌ها در عمل پرستاری مورد توجه پرستاران می‌باشد.

پرستاران برای انجام عمل پرستاری نیازمند تعامل با افراد در محیط هستند. تعامل پرستار با افراد در فضای ارزش‌ها است. شناسایی این فضا همواره دغدغه پژوهشگران حوزه اخلاق بوده است. از جهت دیگر، ارزش‌ها در تار و پود فرهنگ هر جامعه‌ای بافته شده است. گنجینه‌های فرهنگی هر جامعه‌ای می‌توانند ما را به شناخت از ارزش‌ها و هنجارهای آن جامعه برسانند. چرا که این گنجینه‌ها ماحصل استقراء از تجربه نسل‌های متمادی است، توافق یک ملت را در بردارد، ارزش‌های تمرین شده‌ای را نمایش می‌دهد و بیشترین تطابق را با سبک زندگی افراد دارد. مردمی که در ساخت تمدن بشریت سهم داشته‌اند شایسته است که به سرمایه‌های معنوی خود تکیه کنند و برای حل مشکلات خود از آن‌ها بهره جویند. از این رو این مطالعه، با هدف انتزاع مضامین اخلاقی در سبک زندگی پرستاران در شاهنامه فردوسی طراحی شد.

روش مطالعه

در این پژوهش کیفی از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف استفاده شد. بدین صورت که واحدهایی که تجربه‌ای سرشار از پدیده را ارائه می‌کردند و امکان استخراج آن فراهم بود مورد جستجو قرار گرفتند. از میان نسخه‌های معدود، شاهنامه چاپ مسکو انتخاب گردید. ابتدا پرسش کلی این بود که حضور پرستار در شاهنامه به چه صورت است؟ سپس این پرسش مطرح شد که پرستار در داستان‌ها چه تعاملاتی داشته است؟ و در این تعاملات، پرستاران به چه ویژگی‌های اخلاقی آراسته شده بودند؟ این ویژگی‌های اخلاقی با چه مفهومی در شاهنامه به کار گرفته شده بود؟ از این رو ابتدا واژه‌های پرستار، پرستنده و پرستندگان مورد جستجو قرار گرفتند تا ابیات اصلی در بردارنده این لغات مشخص شوند. سپس آن ابیاتی که پیرامون تعاملات اخلاقی پرستاری بودند با توجه به زمینه داستان گزینش شدند. تمامی ابیات گزینش شده مورد

(Dependability) و تأییدپذیری داده‌ها — مشارکت دو جانبه پژوهشگران (Conformability) صورت گرفت (۱۱).

یافته‌ها

۶۰ واژه «پرستار»، ۲۳۵ واژه «پرستنده» و ۵۴ واژه «پرستندگان» در جستجو شاهنامه یافت شد. ۲۳ مورد واژه پرستار و ۶ مورد واژه پرستندگان در ارتباط با مضامین اخلاقی پرستاری بودند که به واسطه در برداشتن مضامین مشترک و جلوگیری از تکرار، ۱۲ بیت مشتمل بر ۹ مورد واژه پرستار و ۳ مورد واژه پرستندگان در نهایت گزارش شدند. نتیجه تحقیق دربردارنده سه درون‌مایه مسؤولیت‌پذیری، تعامل هیجانی و ارزشی بود که هر کدام متشکل از طبقاتی بودند.

۱ - درون‌مایه مسؤولیت‌پذیری

الف - هوشیاری

ب - رازداری

۲ - درون‌مایه تعامل هیجانی

الف - همدردی

۳ - درون‌مایه تعامل ارزشی

الف - سودرسانی

ب - احترام

۱ - مسؤولیت‌پذیری (Accountability): این

درون‌مایه از انتزاع هوشیاری و رازداری پدید آمده است. در این درون‌مایه ویژگی‌های فردی از پرستار ذکر شده‌اند که با فرد جدای از وضعیت تعاملی او همراه هستند.

الف - هوشیاری: بیداردلی به معنای هوشیاری (Consciousness) در سه موقعیت در شاهنامه برای توصیف پرستاران به کار رفته و در مقابل خواب و غفلت آمده است. از دیدگاه فردوسی ویژگی بارز پرستار، بیداردلی است. در شاهنامه شواهد زیر در دسترس است: [چهارستین‌از پرستندگان/ پرستار و بیدار دلبنندگان (رزمخاقان چین باهیتالیان)]، و [در ایوان پرستار چندانک بود/ به نزدیک سودابه رفتند زود (پادشاهی خسرو پرویز)].

ب - رازداری (Confidentiality): مسؤود

اطمینان بودن در حریم شخصی افراد است به طوری که این اعتماد به حدی بوده است که در خصوصی‌ترین حالات زندگی فرد، پرستار حضور داشته است و فرد

اطمینان داشته است که اطلاعات بدون رضایت او منتشر نمی‌شود. فردوسی در یک موقعیت پرستار را در حریم شخصی افراد حاضر دانسته است. سودابه همسر کیکاووس با ناپسری‌اش سیاوش در شبستان دیدار می‌کند و - در حضور پرستار - به سیاوش اظهار عشق می‌کند [پرستار نعلین زرین به دست/ به پای ایستاده سرافگنده پست (داستان سیاوش)].

۲ - تعامل هیجانی: این درون‌مایه از انتزاع همدردی حاصل شده است. در این درون‌مایه هیجانات بر اخلاق تعامل تأثیر می‌گذارند و نوعی از اخلاق را پدید می‌آورند که با منطق و خرد محض قابل توجیه نیست.

همدردی (Sympathy): در شاهنامه به معنای شریک شدن در تجربه دیگران است. شاهنامه در دو موقعیت متضاد این حالت را برای پرستاران توصیف می‌کند. ابتدا سهمیم شدن در تجربه شادی دیگران و آن زمانی است که مهران ستاد پیر فرزانه دربار کسری انوشیروان به دربار خاقان چین می‌آید تا دختر او را برای همسری انوشیروان ببرد و در زمانی که موافقت ازدواج از سوی خاقان چین صورت می‌گیرد، پرستاران از این امر خوشحال به شادی می‌پردازند [چو سیصد پرستار با ماهروی/ برفتند شادان دل و راه جوی (رزم خاقان چین باهیتالیان)]. اما مرتبه دیگر همدردی به صورت سهمیم شدن در تجربه ناخوشایند دیگران است که با فداکاری همراه است در داستان فرود فرزند سیاوش آمده است. زمانی که فرود فرزند سیاوش بعد از زخمی شدن در جنگ با سپاه توس و در واپسین دم زندگی از پرستاران و مادرش می‌خواهد خودشان را قبل از اسیر شدن از بین ببرند و آن‌ها خودشان را در سرنوشت سیاوش شریک و فنا می‌کنند. [پرستندگان بر سر دژ شدند/ همه خویشتن بر زمین برزدند (گفتار اندر داستان فرود سیاوش)].

۳ - تعامل ارزشی: سودرسانی و احترام این درون‌مایه را شکل داده‌اند. در این درون‌مایه پرستار ارزش‌هایی را با خود به همراه دارد که اقدامات او را در تعامل توجیه می‌کنند و جهت می‌دهند.

الف - سودرسانی (Beneficence): پرستار از طریق اطاعت نمودن از دستورات فرد، منافع شخص را تأمین می‌کند و نیازهای ضروری زندگی فرد را تأمین می‌کنند. در پنج مورد شاهنامه از این مضمون برای توصیف پرستار در مقابل شاه سود بسته است. [صد اسپ

گزیده به زرین ستام/ پرستار و زرین کمر صد غلام (داستان سیاوش)، [دو پنجه پری روی بسته کمر/ دو پنجه پرستار با طوق زر (داستان بیژن و منیژه)] و [بسان پرستار پیش کیان/ بپاداش نیکیت بندم میان (داستان بیژن و منیژه)].

ب - احترام (Respectiveness): احترام گذاشتن در برابر فرد مقابل، حالتی بوده است که در سه

مورد برای پرستار در شاهنامه آمده است. فردوسی حالتی که در آن دست‌ها را در زیر بغل جمع بوده است را وضعیت «پرستار وار» خاطر نشان می‌کند که نشانه احترام به فرد مقابل می‌باشد. [همه یکسر دست کرده بکش/ برفتند پیشش پرستار فش (داستان کاموس کشانی)] و [بیامد گو و دست کرده بکش/ به پیش پدر شد پرستار فش (سخن دقیقی)].

جدول ۱ - توالی طبقه‌بندی واحدهای معنی به تم اصلی (مسئولیت‌پذیری)

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی	واحدهای انتزاعی	واحدهای معنی
مسئولیت‌پذیری	هوشیاری	بیداردلی	پرستاران بندگان بیداردلی هستند.	چهارست نیز از پرستندگان / پرستار و بیداردل بندگان (رزم خاقان چین با هیتالیان) در ایوان پرستار چندانک بود / به نزدیک سوادیه رفتند زود(پادشاهی خسرو پرویز)

بحث

بیداردلی به مفهوم هوشیاری از نظر Margaret Newman نزدیک است. او هوشیاری را به صورت تمام اطلاعات یک سیستم تعریف می‌کند که ظرفیت آن سیستم را برای ارتباط با محیط نشان می‌دهد (۱۲). لازمه حضور پرستار، هوشیاری است. جوهره حضور ارتباط شفابخشی است که در نتیجه وجود یک تعامل متقابل و دو طرفه با تمام تجربیات و کلیت بیمار شکل می‌گیرد و منجر به توجه به بیمار با مجموع نیازهای او می‌شود (۱۳). همچنین دیده شده است که بیماران با حضور پرستار احساس امنیت روحی و آرامش خواهند کرد (۱۴). از این رو می‌توان بیداردلی را یک مؤلفه مهم در مراقبت به شمار آورد.

رازداری در کلام شاهنامه در نهایت معنی آن است و کاملاً منافع فردی که باید رازش نگه داشته شود را دربردارد. این نوع رازداری به نفع شخص سومی از بین نمی‌رود از این رو از بعضی از جنبه‌ها با محدودیت‌های قانونی رازداری در جامعه نوین متفاوت است. برای مثال شاید بیماری ایدز یک فرد قابل گزارش به مرکز بهداشت باشد هرچند که با اصل اخلاقی رازداری در تعارض است. عدم رعایت رازداری به عنوان مشکلات اخلاقی در پرستاری مستند شده است (۱۵ و ۱۶). رازداری از جهت دیگر می‌تواند سبب افزایش خودمختاری در پرستاری شود (۱۷) به طوری که مشکلات و تعارضات حرفه‌ای از چشم جوامع دیگر پنهان می‌ماند.

همدردی برای پرستاران از نظر فردوسی والاترین مرتبه شریک شدن در تقدیر فرد است. او تعادلی برای این

رابطه وصف نمی‌کند و این سهمیم شدن را تا یکپارچگی و وحدت کامل پیش می‌برد. مفهوم همدردی در شاهنامه به صورت احساس انعکاس یافته در فرد (reflective sentiment) است که در مقابل خودخواهی (self-interest) به کار می‌رود (۱۲). در واقع احساس کردن، تجربه کردن و مشترک شدن در آنچه که دیگران احساس و تجربه می‌کنند می‌باشد. لازمه این حالت به‌کارگیری هیجان‌ات است و در مقابل بی‌تفاوتی می‌باشد که یک عمل ضد انسانی است (۱۸). در پرستاری نوین، تراول بی‌وظیفه پرستار را در ترجمه همدردی به فعالیت‌های مفید پرستاری می‌داند (۱۸) و بیماران این همدردی را به صورت حضور روحی پرستار درخواست می‌کنند (۱۹). Hume اخلاق را در تعادل بین دو مفهوم استفاده از خود برای دیگران و استفاده از خود برای خود می‌داند (۱۲). شایسته است که پژوهش‌هایی برای معرفی و واضح‌سازی این تعادل صورت گیرد چرا که مفهوم همدردی در گذر زمان در حال تغییر هویت می‌باشد.

سودرسانی از بنیادی‌ترین شالوده‌های اخلاق زیستی و پرستاری است (۲۰). شاهنامه اصل سودرسانی را در عمل پرستاری به ما معرفی می‌کند ولی محدودیت‌های آن را مشخص نمی‌نماید. در واقع مرز سودرسانی و عمل پرستاری مشخص نیست. هرچند که سودرسانی در ماهیت خدمت وجود دارد و عمل پرستاری هم می‌تواند از نگاهی به عنوان خدمت تلقی شود اما شاهدهی در دست نداریم که ابعاد این سودرسانی را مشخص کند که با چه مرزهایی محدود می‌شده است.

پرستاری فضیلت‌های اخلاقی محسوب می‌شوند (۲۳) و یا Scott آن را رویکرد مناسبی برای تصمیم‌گیری در محیط پیچیده بالینی می‌داند. این‌ها همه حاکی از این است که اخلاق فضیلت‌مدار از موقعیت ممتازی برای مبنا قرار گرفتن برای تربیت اخلاقی پرستاران برخوردار است چرا که دارای پشتوانه قوی در فرهنگ بومی و البته تاحدودی در فرهنگ جهانی می‌باشد.

نتیجه‌گیری

مفاهیم اخلاقی پرستاری در شاهنامه بیانگر مطالبات فرهنگی مردم ایران از پرستاران می‌باشد که تضمین این مفاهیم در پرستاری بسترساز ایفای شایسته حقوق انسان‌ها در مراقبت است. توجه به نقش تاریخی پرستاران با وضوح ارزش‌ها، می‌تواند زمینه‌ساز توسعه اخلاقی و پشتوانه‌ای غنی برای هدایت عملکرد پرستاری قرار گیرد. مفاهیم اخلاقی نوین پرستاری با مفاهیم اخلاقی پرستاری در شاهنامه هماهنگی دارد. اخلاق فضیلت‌گرا با پشتوانه‌ای تاریخی که تا به حال نیز جریان دارد مبنای مناسبی برای تربیت اخلاقی پرستاران می‌باشد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از دکتر فریدون جنیدی شاهنامه پژوه برجسته و استاد محترم دانشگاه به واسطه صرف عمر گرانبه در جهت گسترش پژوهش فرهنگی قدردانی می‌شود.

احترام در شاهنامه به معنی حالت اطاعت‌پذیری از فرد که بیشتر شاه یا فرد دارای موقیت اجتماعی بالا شناخته می‌شود. این احترام با توجه به نوع ارتباط پرستار و فرد بسیار قوی بوده است اما شواهدی در دست نیست که نشان دهد این احترام بی‌قید و شرط نبوده است و یا این که دو جانبه بوده است. زمینه جستجو برای این سؤال باز است که در پرستاری نوین قید و شرط این احترام به چه صورت است.

رویکرد اخلاق فضیلت‌مدار می‌تواند بستر مناسبی را برای پرورش منش‌ها و تربیت اخلاقی پرستاران فراهم کند. همچنین این فضیلت‌ها می‌تواند به پرستاران کمک کند تا در عمل پرستاری راهبردهای اخلاقی مناسب را به کار گیرند. این رویکرد با توانمند کردن افراد از نظر اخلاقی سبب می‌شود که آن‌ها بتوانند در موقعیت‌های گوناگون رفتار خود را به طور اخلاقی هدایت کنند. الگوسازی و عادت دادن دو ابزار مهم در تربیت اخلاقی فضیلت‌مدار می‌باشد. توجه به نتایج به دست آمده در این پژوهش نشان می‌دهد که اخلاق فضیلت‌مدار در پرستاری هم به مانند جامعه ما از سابقه و پیشینه قدیمی برخوردار است. حتی با توجه به تحقیقات جدید نیز مشاهده می‌شود که به فضیلت‌ها در تعاملات اخلاقی اشاره ویژه‌ای شده است. برای مثال از فضیلت‌هایی به نام احترام، صداقت، رازداری، عدالت و انصاف نام برده شده است (۲۰ و ۲۲). این رویکرد فضیلت‌گرایی جنبه جهان شمولی هم دارد تا آنجایی که Silen و همکاران می‌گویند عملکردها و صلاحیت‌های

منابع

- 1 - Marriner Tomey A, Alligood MR. Nursing theorists and their work. 6th ed. St. Louis: Mosby; 2006.
- 2 - Sharifi AH. [Life style]. 55th ed. Quam: Mareef; 2009. (Persian)
- 3 - Attari Kermani A. [Shahnameh Ferdowsi: Narration]. 1st ed. Tehran: Farhang Andishmandan; 2009. (Persian)
- 4 - Marriner Tomey A. Guide to nursing management and leadership. 7th ed. St. Louis: Mosby; 2004.
- 5 - Joneidi F, editor. [Shahnameh Ferdowsi]. 1st ed. Tehran: Balkh; 2008. (Persian)
- 6 - Akbari R, Rouhani M.R. [Virtue-based ethics in media "A case study on news and broadcasting"]. Ethics in Science. Falls 2008-Winter 2009; 3(3-4): 39-46. (Persian)
- 7 - Akbari R. [Solution for ethical dilemmas based on virtue-based ethics]. Philosophical-Theological Research. 2007; 8(3,4): 85-99. (Persian)

- 8 - Scott PA. Aristotle, nursing and health care ethics. *Nurs Ethics*. 1995 Dec; 2(4): 279-85.
- 9 - Jolae S, Nikbakht-Nasrabadi A, Parsa-Yekta Z. [Explaining patients' right: Phenomenological Approach]. [Dissertation]. Tehran University of Medical Sciences, 2007. (Persian)
- 10 - Mahmoudi-Shen Gh, Alhani F, Ahmadi F, Kazemnejad A. [Ethical themes in nurses' professional lifestyle: A qualitative study based on inductive content analysis]. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2009; 2(4): 63-78. (Persian)
- 11 - Zhang Y, Wildemuth MB. Qualitative analysis of content. In: Wildemuth MB, editor. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport: CT Libraries Unlimited; 2009. P. 308-319.
- 12 - Kim HS, Kollak I, Editors. *Nursing theories: Conceptual & philosophical foundations*. 2th ed. New York: Springer; 2006.
- 13 - Duis-Nittsche ER. *A Study of Nursing Presence*. [Dissertation]. Galveston, University of Texas, 2002.
- 14 - Molazem Z, Ahmadi F, Mohammadi I, Bolandparvaz Sh. [Nurse' existence: essential element from patient view]. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2010; 3(3): 44-55. (Persian)
- 15 - Gold C, Chambers J, Dvorack EM. Ethical dilemmas in the lived experience of nursing practice. *Nurs Ethics*. 1995; 2(2): 131-42.
- 16 - Homae-Rahimi M. Assessment of patient' point of view about violation to their private territory in Hamedan educational hospital]. *Quality of Life National Congress*. Tehran 2007. (Persian)
- 17 - Dworkin R. The Philosopher's Brief. In: Jecker NS, Jonsen AR, Pearlman RA, editors. *Bioethics: Introduction to History, Methods, and Practice*. Sudbury Mass: Jones and Bartlett Publishers; 2007.
- 18 - Meleis AI. *Theoretical nursing: Development and progress*. 3rd ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2005.
- 19 - Sahlsten MJ, Larsson IE, Sjostrom B, Plos KA. Nurse strategies for optimising patient participation in nursing care. *Scand J Caring Sci*. 2009 Sep; 23(3): 490-7.
- 20 - Husted GL, Husted JH. *Ethical decision making in nursing*. 2nd ed. St Louis: Mosby; 1995.
- 21 - Anonymous. World Health Organization. *Nurses and midwives for health*. WHO European strategy for nursing and midwifery education. 2000. Available at: <http://www.euro.who.int/document/e72918.pdf>.
- 22 - Jolae S, Bakhshandeh B, Mina ME, Asgarzadeh M, Vashaghani-Farahani A, Shariat E, Alavilavasani, Moalemi H, Ghaseminejad Z. [Nursing ethical codes in Iran: A report from action research]. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2010; 3(2): 45-53. (Persian)
- 23 - Silen M, Tang PF, Ahlstrom G. Swedish and Chinese nurses' conceptions of ethical problems: a comparative study. *J Clin Nurs*. 2009 May; 18(10): 1470-9.

Ethical themes in nursing driven from Shahnameh

Mazloom¹ SR (Ph.D) - Mirhaghi² A (MSc.).

Introduction: Culture is foundation of social ethics and provides answer for why something must be done. In nursing science, ethics makes nursing interaction meaningful. Shahnameh Ferdowsi is a valid evidence for Iranians` culture, values and beliefs. Aim is to develop nursing ethical concepts from Shahnameh Ferdowsi.

Methods: This study was a content analysis with qualitative approach and inductive analysis. Shahname stories has been searched for “Parastar”, “Parastandeh” and “Parastandegan”. All stories including these words have been studied comparing to a valid interpretation of Shahname. Dependability and Conformability has been achieved by review, repeatedly coresearcher appraisal. Qualitative data has been categorized conceptually through inductive methods.

Results: 60 “Parastar”, 235 “Parastandeh” and 54 “Parastandegan” have been found in Shahname investigation. 23 “Parastar” and 6 “Parastandegan” were related to nursing ethics themes. Three themes has been developed as Accountability (consciousness and Confidentiality), Emotional interaction (Sympathy) and Value interaction (Respectiveness and Beneficence).

Conclusion: Modern nursing ethical concepts are compatible with ethical concepts of Shahname. Considering historical role of nurses in addition to clarifying values could build a platform to develop ethical codes for conducting nursing behaviors. Virtue ethics is an appropriate reference for nursing moral education.

Key words: Nursing ethics, Shahnameh Ferdowsi, virtue ethics

1 - Assistant Professor and Faculty Member of School of Nursing and Midwifery, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

2 - Corresponding author: Ph.D Candidate in Nursing, School of Nursing and Midwifery, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

e-mail: mirhaghia@mums.ac.ir

Iranian Journal of

Nursing Research

ISSN: 1735 - 7012 Vol. 8 No. 28 Spring 2013

- *Ethical themes in nursing driven from Shahnameh* 8
Mazloom SR (Ph.D) - Mirhaghi A (MSc.).
- *Prescriptive delegation, a necessity for Iranian nurses: A qualitative study* 18
Faseleh Jahromi M (MSc.) - Moatari M (Ph.D).
- *Comparison of cardiovascular disease in women with OCP use and without OCP use in hospitals of Shiraz university of medical sciences* 28
Akbarzadeh M (MSc.) - Sharifi N (MSc.).
- *The comparison of depression prevalence between shift work nurses in education hospitals of Kurdistan medical sciences university* 38
Mahmoudi Sh (MSc.) - Zehni K (MSc.).
- *Effect of Education on Knowledge and Attitude of Hospitalized Patients in CCU and Post CCU about Risk Factors of Cardio-Vascular Disease* 48
Sadeghifar J (MSc.) - Taghinejad F (MSc.) - Taghinejad H (MSc.) - Khodadadi E (B.Sc) - Mousavi SM (B.Sc).
- *Comparison of creativity skill between the first year and fourth year undergraduate nursing students* 57
Moshirabadi Z (B.Sc) - Seyedfatemi N (Ph.D) - Borimnejad L (Ph.D) - Haghani H (MSc.) - Yazdanizunuz M (MSc.).
- *Exploration of characteristics of a competent nursing faculty member: A qualitative study* 67
Hekmatpou D (Ph.D) - Jahani F (B.Sc) - Nejat N (MSc.).
- *Correlation between type of personality and academic achievement of nursing students in university of medical sciences Qazvin* 75
Ghorbani A (MSc.) - Noroozi K (B.Sc) - Jahani-Hashemi H (Ph.D) - Sarichlou ME (MSc.) - Falahatpisheh F (MSc.).